

A vallás mint magánügy

A vallásosság lehet magánügy, de a vallásellenesség nem – hirdeti a Magyar Nemzet egyik cikkének alcíme. Ez a mondat értelmetlen. Aki hisz valamilyen vallásban, az vallásos, aki közönyös a vallások iránt, az vallástalan, aki a vallásokat károsaknak tartja, az vallásellenes. A vallásos ember elfogadhatja a vallástalanságot, sőt a vallásellenességet is mint lehetséges (humánus résztartalmakat hordozó) világszemléletet, megteheti, hogy a vallástalanságot elfogadja, de a vallásellenességet nem, és azt is, hogy sem a vallástalanságot, sem a vallásellenességet nem fogadja el. A vallástalan, sőt a vallásellenes ember is elfogadhatja a vallásosságot mint lehetséges (humánus résztartalmakat hordozó) világszemléletet. Szekularizált, demokratikus államban mindezek a beállítottságok egyformán jogosultak, a vallások nyilvános elutasítása éppoly megengedett, mint az ateizmus iránt érzett világnézeti vagy zsigeri ellenszenv megnyilatkozásai. Az állampolgári előmenetelnek vagy a véleménynyilvánítás szabadságának szempontjából a vallásos, a vallástalan és a vallásellenes, továbbá a vallásellenességet támogató, megtűrő és elítélő felfogások közül egyik sem részesíthető előnyben, de hátrányban sem, ha nem törvénysértő formában adnak hírt magukról.

Örökös, eldönthetetlen vita tárgyá marad persze, hogy a törvényes és törvénysértő vélemények között hol húzzuk meg a határt. Demokrációban legfőbb szempontnak azt szokták tekinteni, hogy veszelgyeztetni-e valamely vélemény emberek vagy embercsoportok életét és biztonságát. Ez alapjában véve helyes elv, de nincsenek olyan objektív kritériumok, amelyek segítségével minden esetben határ húzható a veszelgyeztetés még megengedhető és megengedhetetlen mértéke közé. A törvény ugyanis könnyen kijátszható stílusú eszközökkel. A szélsőjobboldal politikusai és zsurnalisztái évek óta óriási rutinnal és magától értődő pátosszal terjesztik a kisebbségellenes – elsősorban, de nem kizárólagosan rasszista – gyűlöletet, többnyire anélkül, hogy erő-

szakra közvetlenül buzdító mondatot írának le. Így álláspontjuknak csak erkölcsi következményeit kell elviselniük, és ez nem esik nehezükre, mert ezeket a következményeket nem érzékelik. Egy-egy brutális vallásellenes kirohanás viszont – mely csak azért gyűlöletkeltő, mert gyűlöletet ébreszt megfogalmazójának vallásellenes álláspontjával szemben – heteken át gondoskodik arról, hogy a szenteskedők szájáról ne száradjon le a tajték.

– Valami olyat keresek, ahol vegetáriánusok vannak, viszont a csajozás és az extrém sportok meg vannak engedve, és harmóniában olvadhatok egybe az univerzummal, de azért nem kell sokat közösen énekelni

Társadalmi konfliktusokat egyébként nem a vallásos és a vallástalan világnézetek konfliktusai szoktak kiváltani, hanem a vallásos hagyományok és érzelhetek szervezeti kereteket biztosító egyházak társadalmi szerepének megítélése. Voltaire sokat idézett, dühödt kifakadása, a „Tiporjátok el a gyalázatost” nem fenyegetett élő embereket és embercsoportokat, hanem az inkvizíció gépezetét még a felvilágosodott XVIII. században is működtető katolikus egyház törvények felett álló éríthetlenségét akarta megsemmisíteni. „Nyakig vagyunk a középkorban, terrorizál a sötétség” – Ady effajta megnyilatkozásai sem a vallásosságot, hanem a katolikus egyház társadalmi szerepét bélyegezték meg. Az egyházak védelmezői pedig teológiai érveiken kívül rendszerint e szervezetek karitatív, műveltségterjesztő vagy egyéb történelmi érdemeire hivatkoznak.

A tényállást nálunk, akárcsak a többi megkésett és satnyán polgárosult országban tovább bonyolítja, hogy a tradicionális jobboldal a kereszténységnek, pon-

tosabban a hagyományos keresztény egyházak valamelyikének követését a hazafiasság lényeges kritériumává stilizálja. Ezt a nézetet szemléltetik a „Mária országa” vagy a „Szent István országa”-szerű kifejezések. Ettől persze a vallásosság és a vallástalanság szférája büntetőjogi szempontból továbbra is magánügy maradhat, de a tradicionális jobboldal a hétköznapi életben a vallástalanságot, és vallásellenességet körülbelül úgy tekint magánügynek, ahogy annak a túrhető anyagi viszonyok közt élő embernek a magatartását, aki büdösen és mocskosan jelenik meg a szülei temetésén. A hazafiatlanság és a vallástalanság hazug egybemosásával ez a jobboldal a közvélemény előtt dezavualja, büdösnek tünteti fel a szabadgondolkodókat, és ily módon tagadja a hétköznapi élet szintjén a vallástalan és vallásellenes nézetek magánügyjellegét.

Magával a tagadással elvben nem lehet bajom, hiszen a hétköznapi élet és a morál értékrendjét én sem tekintem pusztán magánügynek. Csak-hogy ezt az értékrendet hazug analogizálások nélkül kell kialakítani. Mivel stílusú kritériumok döntenek olyan dolgokról, amelyekben az érületé a döntő szerep, a társadalom okosan jár el, ha a magánügy fogalomkörébe tartozó véleménynyilvánításokat nemcsak jogi szempontból ítéli meg, hanem erkölcsi ítéleteivel is minősíti. A jelenlegi helyzetben ugyanis nem elegendő, hogy államunk szekularizált jellegére hivatkozzunk, ahányszor ellenfeleink és olykor barátaink is közügynek tekintik, ami az állampolgárok magánügye. A morális szférában és a hétköznapi életben kísérletet kell tennünk arra, hogy megvizsgáljuk a különféle magatartásokat mint fontos közügyeket, megpedig oly módon, hogy konkrét személyek konkrét megnyilatkozásait büntethetőségüktől vagy éríthetlenségüktől függetlenül, intenciójuk és valóságos tartalmuk szerint ítéljük meg. Csak így jöhet létre, hosszú buzgólkodás eredményeképpen, egy valóban demokratikus erkölcsi hierarchia.

ÉORSI ISTVÁN

író